

Het effect van gezinscohesie op de ontwikkeling van algemene en structurele identiteit bij adolescenten gemodereerd voor sekse en leeftijd

**Masterthesis
Universiteit Utrecht
Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen
Masterprogramma Orthopedagogiek**

Student: R. M. Schuurman, 3375196

Begeleiders: Dr. S. A. M. Wijsbroek & Dr. Q. A. W. Raaijmakers

Tweede beoordelaar: Drs. C. Van Lissa

Datum: 22-06-2015

Voorwoord

Graag wil ik de scholen en respondenten van dit onderzoek bedanken voor hun medewerking en bijdrage. Daarnaast wil ik Dr. S. A. M. Wijsbroek en Dr. Q. A. W. Raaijmakers bedanken voor de begeleiding van dit onderzoek.

Abstract

This study examined the effect of family cohesion on the development of general identity and structural identity, with a possible moderation effect for gender and age. Questionnaire data, from two separate moments, was used from 329 Dutch participants (boys = 140, girls = 189) age 10 to 13 years. Identity was measured through the temporal-spatial continuity principle. Results show a positive significant effect of family cohesion on general identity. The high-adolescent age group showed a moderation-effect on the effect of family cohesion on the development of general identity. There were no moderation-effects found for general identity, structural identity and the development of structural identity.

Samenvatting

De huidige studie onderzocht het effect van gezinscohesie op de ontwikkeling van algemene identiteit en structurele identiteit, gemodereerd voor sekse en leeftijd. Aan deze studie deden 329 Nederlandse respondenten mee (jongens = 140, meisjes = 189) in de leeftijd van 10 tot 13 jaar. Dit onderzoek betrof een empirisch, longitudinaal onderzoek met twee meetmomenten. Identiteit werd gemeten aan de hand van het tijd-ruimte continuïteit principe. Resultaten laten een positief significant effect zien van gezinscohesie op algemene identiteit. Voor de leeftijdsgroep hoog-adolescenten werd een moderatie-effect gevonden op het effect van gezinscohesie op de ontwikkeling van algemene identiteit. Er werden geen moderatie-effecten gevonden voor algemene identiteit, structurele identiteit en de ontwikkeling van structurele identiteit.

Inleiding

In de adolescentie leggen jongeren voor het eerst een fundering voor een identiteit (Erikson, 1968). Het idee van ego identiteit houdt in dat een persoon zichzelf in de loop van de tijd en in verschillende contexten ziet als dezelfde persoon die hij altijd is geweest (Erikson, 1950; Dunkel, 2005). Dit verwijst naar de subjectieve ervaring en wordt tijd-ruimte continuïteit genoemd (Côté & Levine, 1988a). Tijd-ruimte continuïteit houdt in dat een persoon zichzelf als dezelfde persoon ervaart door zowel verschillende contexten of ruimten (ruimte-continuïteit) als door de tijd (tijd-continuïteit) (Van Hoof, 1997). Daar komt bij dat de omgeving van een persoon ook tijd-ruimte continuïteit in de persoon ziet. Dit houdt in dat de omgeving herkent dat een persoon dezelfde is in verschillende contexten en door de tijd (Block, 1961). Verder betekent dit dat het individu vertrouwen heeft in het beeld dat vanuit zijn innerlijk en vanuit zijn omgeving van hem geschetst wordt: de eigen perceptie van zichzelf komt overeen met de feedback die hij krijgt vanuit zijn interpersoonlijke ervaringen (Block, 1961). Tijd-ruimte continuïteit wordt gezien als het meest centrale en essentiële element in de vorming van identiteit (Côté & Levine, 1988a).

Geïnspireerd door Erikson, stelt Marcia (1980) in het identiteit status model dat het vormen van een identiteit een proces van exploratie (dus actief op zoek gaan naar antwoorden wat betreft identiteit-vragen) en commitment (dus persoonlijk investering in identiteit-beslissingen) inhoudt (Dunkel, 2005). De vorming van identiteit gebeurt op verschillende gebieden, zoals bijvoorbeeld school en thuis. Gesteld wordt, echter, dat dit model faalt om tijd-ruimte continuïteit te meten (Dunkel, 2005; Van Hoof, 1997; Van Hoof 1999). Waterman (1988) suggereert dat de mate van commitment, zolang deze stabiel blijft, een gevoel van continuïteit biedt (Van Hoof, 1999; Dunkel, 2005). Uit een studie van Van Hoof en Raaijmakers (2002) blijkt dat tijd-ruimte continuïteit positief correleert met de fase van commitment in het model van Marcia. Uit een onderzoek van Dunkel (2005) blijkt dat de relatie tussen de identiteit-statussen en tijd-ruimte continuïteit gemedieerd wordt door de fase van commitment in het model van Marcia.

Algemene identiteit en structurele identiteit

Algemene identiteit, ook wel omschreven als algemene zelfbeschrijving of persoonlijke identiteit, beschrijft hoe een persoon zichzelf ziet. Een voorbeeld hiervan is 'ik heb aanleg, ik heb talent'. Een persoonlijke identiteit wordt gedefinieerd als het gevoel van tijd-ruimte continuïteit en blijkt daarmee het meest centrale element van identiteitsformatie (Van Hoof,

1997; Van Hoof & Raaijmakers, 2002; Van Hoof & Raaijmakers, 2008).

De identiteit van een persoon wordt opgebouwd uit verschillende domeinen. Deze verschillende domeinen zijn bijvoorbeeld school, thuis, vrije tijd en jezelf (Van Hoof, 1997). Gesteld wordt dat adolescenten ervaren dat er sprake is van verschillende identiteiten in verschillende domeinen. Adolescenten zijn zich er, echter, niet van bewust hoe deze identiteiten integreren en hoe de integratie over tijd verandert (Van Hoof, 1997). Van Hoof (1997) beschrijft het proces van differentiatie-integratie. Dit is een proces dat gericht is op de beschrijving en integratie van identiteiten binnen verschillende ruimten of contexten. Het proces is gedefinieerd in structurele termen en wordt daarom structurele integratie genoemd. Structurele integratie wordt gedefinieerd als de mate van integratie van de domein specifieke identiteiten (Van Hoof, 1997). Structurele integratie wordt, onder andere, gemeten als een 'overkoepeling' van het hele systeem. Dit wordt verticale integratie genoemd. Verticale integratie refereert naar de algemene identiteit van een persoon die geassocieerd wordt met context-specifieke identiteiten. Het wordt geoperationaliseerd als het gemiddelde van de intra-individuele correlaties tussen enerzijds de algemene identiteit en anderzijds de domeingebonden identiteiten. Verticale integratie indiceert in hoeverre het algemene beeld van een persoon van zijn of haar identiteit een unieke samenvatting van zijn of haar context-specifieke identiteiten is (Van Hoof, 1997; Van Hoof & Raaijmakers, 2002).

Gezinscohesie

Gezinscohesie is één van de dimensies die het functioneren van een gezin definiëren. Deze dimensie is essentieel voor een positief functioneren van het gezin (Olson, Russell, & Sprenkle, 1983). Gezinscohesie wordt gedefinieerd als de emotionele band die gezinsleden met elkaar delen (Mullis, Brailsford, & Mullis, 2003). Dit uit zich in gedragingen als gedeelde affectie, steun, behulpzaamheid en geven om andere gezinsleden (Barber & Beuhler, 1996; Matheis & Adams, 2004). Dit komt overeen met de definitie van Moos (1974) die gezinscohesie omschrijft als de mate waarin gezinsleden bezorgd zijn over, en toegewijd zijn aan, het gezin en de mate waarin gezinsleden behulpzaam zijn en elkaar steunen. Verder wordt gezinscohesie omschreven als saamhorigheid, het delen van interesses, grenzen stellen en tijd met elkaar doorbrengen ((Mullis, Brailsford, & Mullis, 2003; Olson, Russell, & Sprenkle, 1983).

Gezinscohesie en identiteit

Het gezin is het meest invloedrijke sociale systeem op het proces van identiteit ontwikkeling voor adolescenten en jong volwassenen (Mullis, Brailsford, & Mullis, 2003). Er is toenemend bewijs dat de relatie tussen gezinsinteractie en de ontwikkeling van identiteit van individuele gezinsleden ondersteunt (Grotevant, 1983; Marcia, 1980). In het algemeen wordt gevonden dat er een positieve relatie bestaat tussen gezinscohesie en een stabiel gevoel van identiteit (Schwartz, Pantin, Prado, Sullivan, & Szapocznik, 2005). Gesteld wordt dat identiteit ontwikkeling vergemakkelijkt wordt wanneer gezinsleden elkaar steunen en emotioneel aan elkaar gehecht zijn. Individuen die, bijvoorbeeld, de vaardigheid hebben hun emoties buiten het gezin te tonen, hebben een meer positieve identiteit ontwikkeling (Papini, Sebby, & Clark, 1989). Dit in tegenstelling tot een grote mate van ouderlijke controle dat geassocieerd wordt met problemen in identiteit ontwikkeling voor adolescenten en jong volwassenen (Quintana & Lapsley, 1990).

Leeftijd en sekse als moderator

De huidige studie onderzoekt of een mogelijk effect van gezinscohesie op de ontwikkeling van algemene identiteit en structurele identiteit anders is voor jongens dan voor meisjes en voor jong-adolescenten (11-12 jaar) dan voor oud-adolescenten (13-14 jaar). Er zijn nog geen studies onder vroeg adolescenten die onderzoek hebben gedaan naar gezinscohesie en de ontwikkeling van algemene en structurele identiteit. Uit onderzoek onder jongvolwassenen blijkt wel dat gezinscohesie een significante voorspeller is voor identiteit commitment (Mullis, Brailsford, & Mullis, 2003). In een studie onder jongvolwassenen wordt gevonden dat een hoge mate van gezinscohesie positief gerelateerd is aan een positieve ontwikkeling van identiteit (Adams, Berzonsky, & Keating, 2006; Matheis & Adams, 2004; Meeus, 2011; Sartor & Youniss, 2002; Van Hoof, Raaijmakers, Van Beek, Hale & Aleva, 2008). Daarnaast blijkt uit onderzoek een verband te bestaan tussen leeftijdsverschillen en de ontwikkeling van identiteit. Het blijkt dat de ontwikkeling van identiteit toeneemt met leeftijd, doordat de adolescentie een fase is waarin adolescenten hun wereld uitbreiden en met meer contexten te maken krijgen (Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Verder blijkt uit onderzoek dat de mate van commitment voor zowel jongens als meisjes stabiel is tijdens de gehele adolescentiefase. (Klimstra, Hale, Raaijmakers, Branje, & Meeus, 2010). Tenslotte blijkt er een verband te bestaan tussen leeftijdsverschillen en gezinscohesie. Uit studies van Baer (2002; Baer, &

Schmitz, 2007) onder jongadolescenten blijkt dat een kleine vermindering in de mate van gezinscohesie optreedt naar mate jongadolescenten doorgroeien naar jongvolwassenheid.

Huidige studie

In de huidige studie wordt onderzocht of gezinscohesie een effect heeft op algemene identiteit, op de ontwikkeling van algemene identiteit, op structurele identiteit en op de ontwikkeling van structurele identiteit. Verwacht wordt dat gezinscohesie een positief effect heeft op zowel algemene identiteit en op de ontwikkeling van algemene identiteit als op structurele identiteit en de ontwikkeling van structurele identiteit. Daarbij wil het huidig onderzoek exploreren of leeftijdsgroepen en sekseverschillen een modererend effect hebben op het effect van gezinscohesie op algemene identiteit, op de ontwikkeling van algemene identiteit, op structurele identiteit en op de ontwikkeling van structurele identiteit.

Methode

Steekproef

Voor dit longitudinale onderzoek zijn vijftien verschillende scholen in Nederland geselecteerd. Vervolgens is op elke school een klas geselecteerd. In totaal hebben 455 deelnemers meegedaan. Aan de eerste meting hebben 395 adolescenten deelgenomen en aan de tweede meting hebben 392 adolescenten deelgenomen. Dit houdt in dat er een uitval is van 63 deelnemers. Voor dit onderzoek zijn alleen de respondenten geselecteerd die (a) zowel meegedaan hebben aan de eerste en tweede meting, (b) alle vragen hebben ingevuld betreffende de benodigde variabelen voor dit onderzoek. Dit leidt tot een uiteindelijke selectie van 329 respondenten, waarvan 189 meisjes (57.4%) en 140 jongens (42.6%). Voor deze studie is de steekproef verdeeld in twee leeftijdsgroepen (laag adolescentie = 10-11 jaar, $N = 115$ en hoog adolescentie = 12-13 jaar, $N = 214$). De gemiddelde leeftijd is 11,8 jaar ($SD = .69$). Van de respondenten zitten er 166 (50.5%) op de basisschool en 163 (49.5%) in het voortgezet onderwijs. Verder blijkt 94.5% van de respondenten van Nederlandse afkomst, 0.3% is afkomstig uit Turkije of Suriname en 4.9% is van een andere afkomst.

Attritie analyse

Er is gekeken of de uiteindelijke steekproef van 329 respondenten verschilt van de originele steekproef uit wave 1 van 392 respondenten. Dit is gedaan door de uiteindelijke steekproef ($n = 329$) te vergelijken met de deelnemers die enkel meegedaan hebben aan de eerste meting ($n = 392$). Het blijkt dat er geen significant verschil in leeftijd is ($t(395) = 1.22, p = .22$).

Daarnaast werden geen significante verschillen gevonden voor de variabelen Algemene

Identiteit ($t(395) = .194, p = .846$), Verticale Identiteitsintegratie ($t(395) = .142, p = .887$) en Gezinscohesie ($t(395) = -.969, p = .333$). Wel blijkt er een statistische significant verschil te zijn voor sekse $\chi^2(1) = 19.46, p < .001$. In de groep van participanten die aan één meetmoment hebben deelgenomen, zijn de jongens relatief oververtegenwoordigd. Het betreft hier echter een klein effect ($\phi = .23$).

Procedure

Participanten hebben op twee meetmomenten een vragenlijst ingevuld. De eerste meting vond plaats in november 2014 en de tweede meting vond plaats in maart 2015. Voorafgaand aan het onderzoek is een brief naar ouders gemaaild met de mogelijkheid bezwaar te maken tegen deelname. De onderzoeker heeft geen bezwaar terug gekregen. De vragenlijst werd gedurende één lesuur, individueel door de deelnemers, ingevuld. Bij aanvang van de afname heeft de onderzoeker samen met de deelnemers de instructie doorgenomen. Tijdens de afname was er de mogelijkheid om vragen te stellen. Na de tweede afname kregen de deelnemers een kleine traktatie.

Meetinstrumenten

Algemene identiteit: Voor het meten van Algemene Identiteit is gebruik gemaakt van de *Spatial Continuity of Identity Questionnaire* ([SCIQ], Van Hoof, 1997; Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Deelnemers kregen 20 uitspraken over het identiteitsdomein ‘Hoe ben jij?’. Aan de hand van een 7-punts schaal gaven deelnemers aan in hoeverre een uitspraak van toepassing was op hun eigen persoon. Een voorbeeld van een item is “Ik neem gemakkelijk beslissingen”. Antwoordcategorieën varieerden van *zo ben ik helemaal niet* tot *zo ben ik helemaal*. De samengestelde score werd berekend als het gemiddelde van de in dezelfde positieve richting gecodeerde itemscores. In het huidige onderzoek was sprake van een betrouwbaarheid van $\alpha = .78$ (T1) en $\alpha = .82$ (T2).

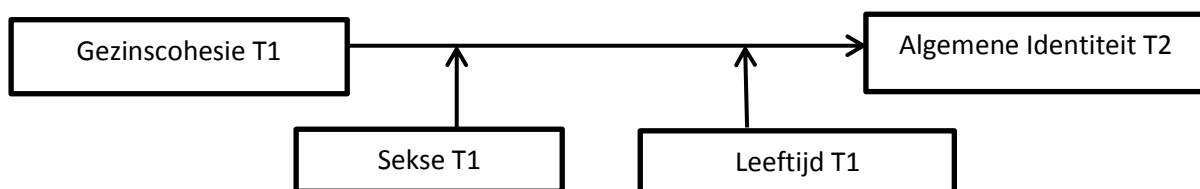
Verticale Integratie: Voor het meten van Structurele Identiteit is wederom gebruik gemaakt van de *Spatial Continuity of Identity Questionnaire* ([SCIQ], Van Hoof, 1997; Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Deelnemers kregen per identiteitsdomein, namelijk ‘Hoe ben jij op school?’, ‘Hoe ben jij thuis?’ en ‘Hoe ben jij in je vrije tijd?’, 20 uitspraken. Aan de hand van een 7-punts schaal gaven deelnemers aan in hoeverre een uitspraak van toepassing was op hun eigen persoon. Antwoordcategorieën varieerden van “zo ben ik helemaal niet” tot “zo ben ik helemaal”. Vervolgens is de verticale integratie berekend door het gemiddelde van alle intra-individuele correlaties tussen de Algemene Identiteit en de context-specifieke identiteiten van een deelnemer te bepalen (Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Daarbij is de absolute waarde

van de correlatie gebruikt. In het huidige onderzoek was sprake van een betrouwbaarheid van $\alpha = .86$ (T1) en $\alpha = .82$ (T2).

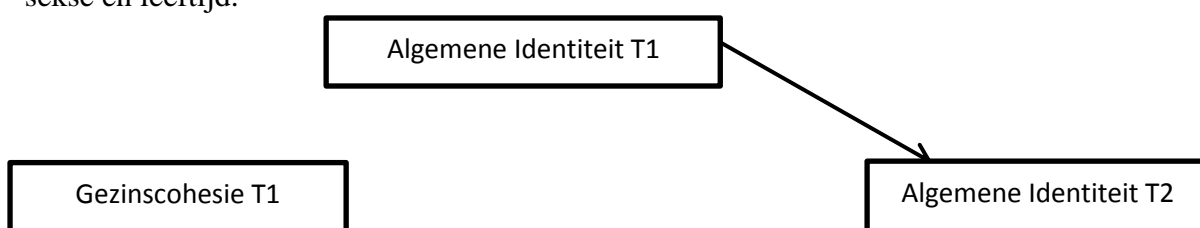
Gezinscohesie: Gezinscohesie werd gemeten met de subschaal ‘gezinscohesie’, een onderdeel van de *Leuven Family Questionnaire* ([LFQ], Kog, Vertommen, & Degroote, 1985; Kog, Vertommen, & Vandereycken, 1987). De validiteit en betrouwbaarheid van deze schaal worden beoordeeld als goed. De test-hertest correlaties waren allemaal hoger dan .70 (Vertommen, Kog, & Degroote, 1986). De vragenlijst bestaat uit dertien items. Er wordt gebruik gemaakt van een 5-punt Likertschaal met 1 (*klopt erg slecht*) en 5 (*klopt erg goed*). Een voorbeeld item is ‘Als het gezellig thuis is, vergeten we de tijd.’. In het huidige onderzoek was sprake van een betrouwbaarheid van $\alpha = .81$ (T1).

Data analyse

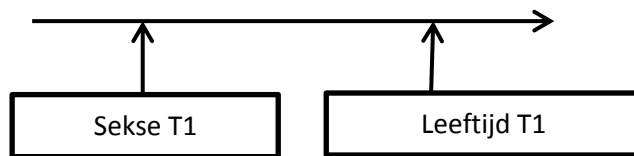
Voor het analyseren van de onderzoeksvragen wordt gebruik gemaakt van een regressieanalyse, rekening houdend met een moderatie-effect. Deze analyse wordt uitgevoerd volgens de procedure beschreven door Baron en Kenny (1986). Er wordt onderzocht of er sprake is van een effect van gezinscohesie op Algemene Identiteit, gemodereerd door sekse en leeftijd en of er sprake is van een effect van gezinscohesie op de ontwikkeling van Algemene Identiteit, gemodereerd door sekse en leeftijd (Figuur 1 en 2). Daarnaast wordt onderzocht of er sprake is van een effect van gezinscohesie op Structurele Identiteit (gedefinieerd als verticale integratie), gemodereerd door sekse en leeftijd en of er sprake is van een effect van gezinscohesie op de ontwikkeling van Structurele Identiteit, gemodereerd door sekse en leeftijd (Figuur 3 en 4).

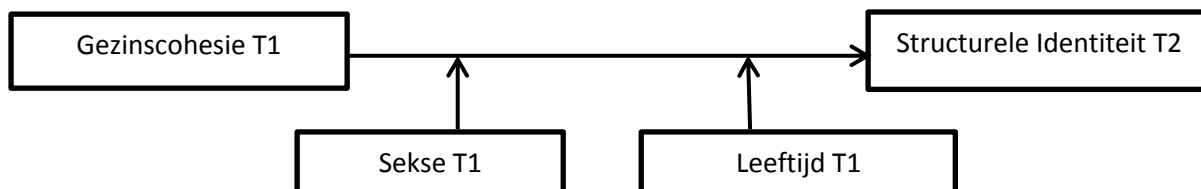
Figuur 1: Model 1: Effect van gezinscohesie op de Algemene Identiteit gecorrigeerd voor sekse en leeftijd.

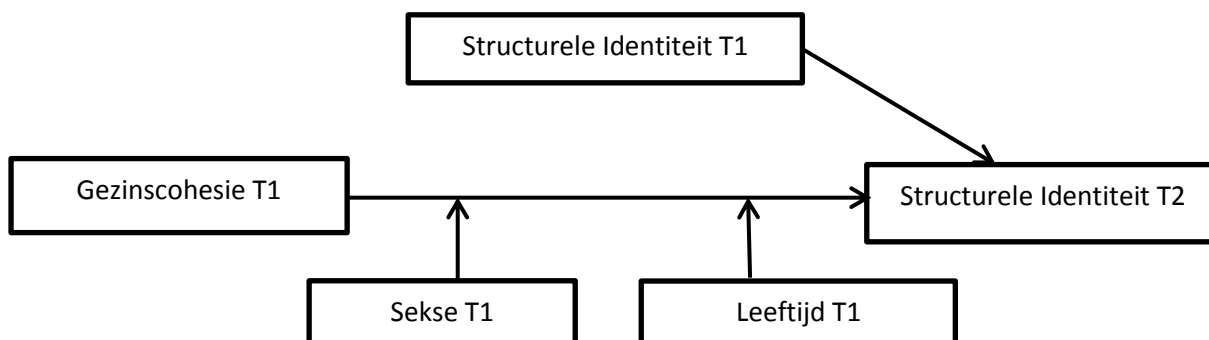
RUNNING HEAD: EFFECT GEZINSCOHESIE OP ONTWIKKELING ALGEMENE EN STRUCTURELE IDENTITEIT

Figuur 2: Model 2: Effect van gezinscohesie op de ontwikkeling van de Algemene Identiteit gecorrigeerd voor sekse en leeftijd.

Figuur 3: Model 3: Effect van gezinscohesie op Structurele Identiteit gecorrigeerd voor sekse en leeftijd.

Figuur 4: Model 4: Effect van gezinscohesie op de ontwikkeling van Structurele Identiteit gecorrigeerd voor sekse en leeftijd.

Voor deze analyses is eerst de variabele Gezinscohesie gecentreerd. Vervolgens zijn twee interactietermen aangemaakt van de gecentreerde variabele Gezinscohesie met de dummy-variabele Sekse en de dummy-variabele Leeftijdsgroep. Voor al deze variabelen zijn de gegevens van de eerste meting gebruikt. Hierop volgend is de hiërarchische regressieanalyse uitgevoerd. Deze analyse bestaat uit drie stappen, 1) de onafhankelijke gecentreerde variabele Gezinscohesie van de eerste meting wordt toegevoegd aan het model, 2) de moderatoren Sekse en Leeftijd worden aan het model toegevoegd en 3) de interactie-effecten worden toegevoegd aan het model. Er wordt een aparte regressie uitgevoerd wanneer blijkt dat er sprake is van een interactie-effect.. Aan de modellen 2 en 4 (zie Figuur 2 en Figuur 4) wordt een extra stap toegevoegd. Aan deze modellen wordt Algemene Identiteit-T1 respectievelijk Structurele Identiteit-T1 als covariaat toegevoegd om de effecten op de ontwikkeling van identiteit te kunnen meten.

Resultaten

Beschrijvende statistiek

In tabel 1 zijn de beschrijvende statistiek betreffende de variabelen Gezinscohesie, Algemene Identiteit (T1 en T2) en Structurele Identiteit (T1 en T2), afgezet tegen Sekse en Leeftijdsgroep, terug te vinden. Jongens laten gemiddeld een iets grotere mate van algemene en structurele identiteit zien ten opzichte van meisjes. De gemiddelde mate van gezinscohesie is voor jongens en meisjes hetzelfde. De hoog-adolescentiegroep laat gemiddeld een iets mindere mate van algemene en structurele identiteit zien ten opzichte van de laag-adolescentiegroep.

Tabel 1

Beschrijvende statistiek, Algemene Identiteit, Structurele Identiteit en Gezinscohesie per sekse en leeftijdsgroepen

	Jongens	Meisjes	Totaal	Jong	Oud
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>
Algemene Identiteit T1	5.44 (.69)	5.27 (.76)	5.34 (.73)	5.51 (.74)	5.26 (.72)
Algemene Identiteit T2	5.53 (.69)	5.36 (.77)	5.44 (.74)	5.62 (.69)	5.34 (.75)
Structurele Identiteit T1	.71 (.21)	.68 (.22)	.70 (.21)	.71 (.20)	.69 (.22)
Structurele Identiteit T2	.78 (.16)	.73 (.19)	.75 (.18)	.77 (.19)	.74 (.17)
Gezinscohesie T1	3.71 (.59)	3.71 (.53)	3.71 (.56)	.07 (.58)	-.04 (.54)

In tabel 2 zijn de correlaties tussen de verschillende variabelen terug te vinden. Er is sprake van een significant positieve correlatie tussen Algemene Identiteit (T1) en Verticale integratie (T1) ($r = .68, p < .01$). Dit houdt in dat hoe sterker de mate van Algemene Identiteit is hoe sterker de mate van Verticale integratie is. Daarbij is sprake van significante positieve correlaties tussen Gezinscohesie en Algemene Identiteit (T1 ($r = .45, p < .01$), T2 ($r = .29, p < .01$)) en tussen Gezinscohesie en Structurele Identiteit (T1 ($r = .34, p < .01$), T2 ($r = .22, p < .01$)). Dit houdt in dat hoe sterker gezinscohesie is hoe sterker de mate van Algemene (T1/T2) en Structurele (T1/T2) Identiteit is.

Tabel 2

Correlaties tussen variabelen

	Cohesie T1	Algemene Identiteit T1	Algemene Identiteit T2	Structurele Identiteit T1	Structurele Identiteit T2
Cohesie T1	-				
Algemene Identiteit T1	.45**	-			
Algemene Identiteit T2	.29**	.69**	-		
Structurele Identiteit T1	.34**	.68**	.39**	-	
Structurele Identiteit T2	.22**	.49**	.50**	.72**	-

Noot. ** Correlatie is significant bij 0.01 (2-zijdig).

* Correlatie is significant bij 0.05 (2-zijdig).

Toetsende statistiek

Model 1

De eerste stap van de regressieanalyse voor model 1 liet zien dat de variabele Gezinscohesie 11.7 % van de variantie in algemene identiteit verklaarde ($R^2 = .12$, $F(1,327)$, $p < .01$). Er bestond een significant effect van Gezinscohesie op Algemene Identiteit. In de tweede stap zijn Sekse en Leeftijdsgroep toegevoegd. Dit zorgde voor een toename van de verklaarde variantie die significant te noemen is ($\Delta R^2 = .04$, $\Delta F(2,325) = 7.34$, $p < .01$). In de derde stap werden de interactie-effecten Gezinscohesie * Sekse en Gezinscohesie * Leeftijd toegevoegd. Deze stap liet geen significante toename van de verklaarde variantie zien. Dus er zijn geen verschillen naar sekse en naar leeftijdsgroep in het effect van cohesie op algemene identiteit (voor een volledige weergave van de effecten, zie Tabel 3, Bijlage A).

Model 2

De eerste stap van de regressieanalyse voor model 2 liet een significant verband tussen Algemene Identiteit (T1) en Algemene Identiteit (T2) zien. De tweede stap en derde stap waarin Gezinscohesie en Sekse en Leeftijd zijn toegevoegd, gaven allen geen significante toename in de verklaarde variantie. In de vierde stap zijn de interactie-effecten Gezinscohesie * Sekse en Gezinscohesie * Leeftijd toegevoegd. Dit zorgde voor een significante toename van de verklaarde variantie ($\Delta R^2 = .01$, $\Delta F(2,322) = 3.53$, $p = .03$) (voor een volledige weergave van de effecten, zie Tabel 4, Bijlage A). Uit de vervolganalyse bleek voor de leeftijdsgroep het effect van gezinscohesie significant ($\Delta R^2 = .01$, $\Delta F(1,211) = 4.14$, $p = .04$, β

= .11, $p = .044$). Bij de groep sekse was het effect van gezinscohesie niet significant. Het effect van het gezinscohesie op de ontwikkeling van algemene identiteit bleek significant voor de hoog-adolescentiegroep en niet voor de laag-adolescentiegroep.

Model 3

De eerste stap van de regressieanalyse voor model 3 liet zien dat de variabele Gezinscohesie 4.9 % van de variantie verklaarde ($R^2 = .05$, $F(1,327)$, $p < .01$). Er bestond een significant effect van Gezinscohesie op Verticale Integratie. In de tweede stap zijn Sekse en Leeftijdsgroep toegevoegd. Dit zorgde voor een toename van de verklaarde variantie die significant te noemen is ($\Delta R^2 = .06$, $\Delta F(2,325) = 3.59$, $p = .03$). Dus 6% van de variatie van Verticale Integratie werd verklaard door sekse en leeftijd. In de derde stap werden de interactie-effecten Gezinscohesie * Sekse en Gezinscohesie * Leeftijd toegevoegd. Deze stap liet geen significante toename van de verklaarde variantie zien. Dus er zijn geen verschillen naar sekse en naar leeftijdsgroep in het effect van cohesie op verticale integratie (voor een volledige weergave van de effecten, zie Tabel 5, Bijlage A).

Model 4

De eerste stap van de regressieanalyse voor model 4 liet een significant verband zien tussen Verticale Integratie (T1) en Verticale Integratie (T2). De tweede stap, derde stap en vierde stap waarin Gezinscohesie, Sekse, Leeftijd en de interactie-effecten zijn toegevoegd, gaven allen geen significante toename in de verklaarde variantie. Dus er is geen effect van gezinscohesie op de ontwikkeling van verticale integratie en er zijn geen verschillen naar sekse en naar leeftijdsgroep in het effect van cohesie op de ontwikkeling van verticale integratie (voor een volledige weergave van de effecten, zie Tabel 6, Bijlage A).

Discussie en conclusie

In de huidige studie is onderzocht of gezinscohesie een effect heeft op algemene identiteit, op de ontwikkeling van algemene identiteit, op structurele identiteit en op de ontwikkeling van structurele identiteit, gemodereerd door sekse en leeftijd.

Model 1. Er blijkt sprake van een significant effect van gezinscohesie op algemene identiteit. Dit komt overeen met de verwachting. Gesteld wordt namelijk dat een positieve mate van gezinscohesie een positief effect heeft op identiteit (Adams, et al., 2006; Matheis & Adams, 2004; Meeus, 2011; Sartor & Youniss, 2002; Van Hoof, et al., 2008). Het effect van gezinscohesie op algemene identiteit verschilt niet voor jongens en meisjes of hoog- en laag-adolescentiegroep. Dit betekent dat er geen sprake is van een moderatie-effect. Dit kan

verklaard worden doordat de mate van gezinscohesie lijkt af te nemen bij toename van leeftijd (Baer, 2003; 2007).

Model 2. Er is sprake van een moderatie-effect voor leeftijdsgroep. Het effect van gezinscohesie op de ontwikkeling van algemene identiteit is significant voor de hoog-adolescentiegroep. Dit komt niet overeen met de verwachtingen, daar gesteld wordt dat gezinscohesie lijkt af te nemen bij toename van leeftijd (Baer, 2003; 2007). Dit effect werd niet gevonden voor sekse. Dit kan verklaard worden doordat blijkt dat commitment van identiteit voor zowel jongens als meisjes stabiel blijft in de adolescentiefase (Klimstra, Hale, Raaijmakers, Branje, & Meeus, 2010).

Model 3. Er is sprake van een significant effect van gezinscohesie op structurele identiteit. Dit was naar verwachting, daar een positieve mate van gezinscohesie een positief effect heeft op de identiteit-commitment (Mullis, Brailsford, & Mullis, 2003). Er is geen sprake van een moderatie-effect van sekse en leeftijd. Dit kan verklaard worden doordat de mate van gezinscohesie lijkt af te nemen bij toename van leeftijd en doordat commitment identiteit stabiel blijft in de adolescentiefase (Baer, 2003; 2007; Klimstra, Hale, Raaijmakers, Branje, & Meeus, 2010).

Model 4. Er is geen sprake van effecten van gezinscohesie op de ontwikkeling van structurele identiteit en ook geen moderatie-effecten van sekse en leeftijdsgroepen. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat de jongadolescenten beginnen aan een fase waarin hun wereld uitbreidt en waarin ze met meerdere contexten te maken krijgen. Mogelijk is er in mindere mate sprake van een verticale integratie (Van Hoof & Raaijmakers, 2002; Van Hoof, 1997).

Limitaties

Dit onderzoek kent sterke en zwakke kanten. Een sterke kant is dat sekse is meegenomen als moderator. Er lijkt een gebrek aan aandacht voor identiteit ontwikkeling voor vrouwen (Mullis, Brailsford, & Mullis, 2003). Erikson (1968) had, echter, wel het idee dat er sekseverschillen zijn wat betreft de manier van identiteit ontwikkeling (Matteson, 1993). In het huidig onderzoek zijn, daarentegen, geen sekseverschillen gevonden. Een andere sterke kant is dat het onderzoek zich richtte op jongadolescenten (Meeus, 2011). Schwartz (2005) stelt dat onderzoek veelal gebruik maakt van jongvolwassenen, wat voor generalisatieproblemen zorgt. Er blijkt meer kennis te zijn over het einde van de adolescentiefase dan over het de vroeg-adolescentiefase. Onderzoek bij jongadolescenten kan onderzoek naar identiteit verbreden (Schwartz, 2005). Verder is een sterke kant van de

huidige studie dat het identiteit status model van Marcia (1966) niet gebruikt is om identiteit te meten. Schwartz (2005) stelt voor om voorbij het model van Marcia te kijken. In de huidige studie is dat gedaan door algemene en structurele identiteit en de ontwikkeling daarvan te meten aan de hand van het tijd-ruimte continuïteit concept van Van Hoof (1997).

Het gebruik van een longitudinaal onderzoek model is zowel een sterke als een zwakke kant aan deze studie. Longitudinaal onderzoek biedt de mogelijkheid om de natuurlijke gang van een ontwikkelingsproces te onderzoeken. Dit betreft, bijvoorbeeld, de ontwikkeling van identiteit van vroeg-adolescentie tot het begin van volwassenheid (Schwartz, 2005). Er wordt aanbevolen om longitudinale onderzoek te doen over een langere periode met genoeg tussentijdse meetpunten (Bosma & Kunnen, 2008). Het huidige onderzoek betreft een longitudinaal onderzoek. Er is, echter, sprake van slechts twee meetmomenten met een korte tussenperiode van vier maanden. Mogelijk heeft dit ook invloed op het uitblijven van moderatie-effecten in model 1 en 3 en op het uitblijven van effecten in model 4.

Verder wordt aanbevolen om in vervolgonderzoek de variabele etniciteit mee te nemen. Gesteld wordt dat het niet-meenemen van etniciteit een grote zwakte is in een onderzoek (Schwartz, 2005). Tegenwoordig zijn mensen van verschillende etnische en culturele achtergronden dagelijks in contact met elkaar wat invloed heeft op identiteitsontwikkeling (Schwartz, 2005).

Referentielijst

- Adams, G. R., Berzonsky, M. D., Keating, L. (2006). Psychosocial resources in first-year university students: The role of identity processes and social relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, *35*, 679-680. doi:10.1007/s10964-006-9077-y
- Archer, S. L. (1989). Gender differences in identity development: Issues of process, domain and timing. *Journal of Adolescence*, *12*, 117-138.
doi:10.1016/0140-1971(89)90003-1
- Baer, J. (2002). Is family cohesion a risk or protective factor during adolescent development? *Journal of Marriage and Family*, *64*, 668-675. doi:10.1111/j.1741-3737.2002.00668.x
- Baer, J., & Schmitz, M. F. (2007). Ethnic differences in trajectories of family cohesion for Mexican American and non-Hispanic white adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, *36*, 583-592. doi:10.1007/s10964-007-9177-3
- Barber, B. K. & Buehler, C. (1996). Family cohesion and enmeshment: Different constructs, different effects. *Journal of Marriage and the Family*, *58*, 433-441.
doi:10.2307/353507
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, *51*, 1173-1182. doi:10.1037/0022-3514.51.6.1173
- Block, J. (1961). Ego identity, role variability and adjustment. *Journal of Consulting Psychology*, *25*, 392-397. doi:10.1037/h0042979
- Bosma, H. A., & Kunnen, E. S. (2008). Identity-in-context is not yet identity development-in-context. *Journal of Adolescence*, *31*, 281-289. doi:10.1016/j.adolescence.2008.03.001
- Côté, J. E., & Levine, C. (1988a). A critical examination of the ego identity status paradigm. *Developmental Review*, *8*, 147-184. doi:10.1016/0273-2297(88)90002-0
- Dunkel, C. S. (2005). The relation between self-continuity and measures of identity. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, *5*, 21-34.
doi:10.1207/s1532706xid0501_2
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Fullwider-Bush, N., & Jacobvitz, D. B. (1993). The transition to young adulthood: Generational boundary dissolution and female identity development. *Family Process*, *32*, 87-103. doi:10.1111/j.1545-5300.1993.00087.x

- Grotevant, H. D. (1983). The contribution of the family to the facilitation of identity formation in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 3, 225-237. doi:10.1177/0272431683033005
- Josselson, R. (1988). The embedded self: I and thou revisited. In D. K. Lapsley & F. C. Power (Eds.), *Self, ego, and identity: Integrative approaches* (pp. 91-106). New York: Springer-Verlag.
- Klimstra, T. A., Hale III, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2010). Identity formation in adolescence: Change or stability? *Journal of Youth and Adolescence*, 39, 150-162. doi:10.1007/s10964-009-9401-4
- Kog, E., Vertommen, H., & Degroote, T. (1985). Family interaction research in anorexia nervosa: The use and misuse of a self-report questionnaire. *The International Journal of Family Psychiatry*, 6, 227-243.
- Kog, E., Vertommen, H., & Vandereycken, W. (1987). De Leuvense Gezinsvragenlijst: Een nieuw gezinsdiagnostisch instrument. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 29, 343-355.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 551-558. doi:10.1037/h0023281
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 159-187). New York: Wiley.
- Matheis, S., & Adams, G. R. (2004). Family climate and identity style during late adolescence. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 4, 77-95. doi:10.1207/S1532706XID0401_5
- Matteson, D. R. (1993). Differences within and between genders: A challenge to the theory. In J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer, & J. L. Orlofsky (Eds.), *Ego identity: A handbook for psychosocial research* (pp. 69-110). New York: Springer-Verlag.
- Meeus, W. (2011). The study of adolescent identity formation 2000-2010: A Review of longitudinal research. *Journal of Research on Adolescence*, 21, 75-94. doi:10.1111/j.1532-7795.2010.00716.x
- Moos, R. (1974). *The social climate scales: An overview*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Mullis, R. L., Brailsford, J. C., & Mullis, A. K. (2003). Relations between identity formation and family characteristics among young adults. *Journal of Family Issues*, 24, 966-980. doi:10.1177/0192513X03256156

- Olson, D. H., Russell, C. S., & Sprenkle, D. H. (1983). Circumplex model of marital and family systems: VI. Theoretical update. *Family Process*, 22, 69-83.
doi:10.1111/j.1545-5300.1983.00069.x
- Papini, D. R., Seby, R. A., & Clark, S. (1989). Affective quality of family relations and adolescent identity exploration. *Adolescence*, 24, 457-466.
- Quintana, S. M., & Lapsley, D. K. (1990). Rapprochement in late adolescent separation/individuation: A structural equations approach. *Journal of Adolescence*, 13, 371-385. doi:10.1016/0140-1971(90)90030-B
- Sartor, C. E., & Youniss, J. (2002). The relationship between positive parental involvement and identity achievement during adolescence. *Adolescence*, 37, 221-234. Retrieved from <http://web.b.ebscohost.com.proxy.library.uu.nl/ehost/detail/detail?sid=5ced3746-a3e9-4e68-b4112c75450b6e4a%40sessionmgr114&vid=0&hid=124&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=aph&AN=7037536>
- Schwartz, S. J. (2005). A new identity for identity research: Recommendations for expanding and refocusing the identity literature. *Journal of Adolescent Research*, 20, 293-308.
doi:10.1177/0743558405274890
- Schwartz, S. J., Pantin, H., Prado, G., Sullivan, S., & Szapocznik, J. (2005). Family functioning, identity, and problem behavior in Hispanic immigrant early adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 25, 392-420. doi:10.1177/0272431605279843
- Van Hoof, A. (1997). *Identity formation in adolescence: Structural integration and guiding influences*. Unpublished doctoral dissertation, Utrecht: Utrecht University. The Netherlands.
- Van Hoof, A. (1999). The identity status field re-reviewed: An update of unresolved and neglected issues with a view on some alternative approaches. *Developmental Review*, 19, 497-556. doi:10.1006/drev.1999.0484
- Van Hoof, A., & Raaijmakers, Q. A. W. (2002). The spatial integration of adolescent identity: Its relation to age, education, and subjective well-being. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43, 201-212. doi:10.1111/1467-9450.00288
- Van Hoof, A., Raaijmakers, Q. A. W., Van Beek, Y., Hale III, W. W., & Aleva, L. (2008). A Multi-mediation Model on the Relations of Bullying, Victimization, Identity, and Family with Adolescent Depressive Symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 772-782. doi:10.1007/s10964-007-9261-8
- Vertommen, H., Kog, E., & Degroote, T. (1986). *Leuvense Gezinsvragenlijst. Handleiding*.

[Leuven Family Questionnaire. Manual]. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Waterman, A. S. (1988). Identity status theory and Erikson's theory: Communalities and differences. *Developmental Review*, 8, 185-208. doi:10.1016/0273-2297(88)90003-2

Bijlage A
Resultaten regressieanalyses van Model 1-4

Tabel 3

Regressieanalyse model 1 Algemene Identiteit: Effect van Gezinscohesie, gemodereerd door sekse en leeftijdsgroep

	B	SD	β	<i>p</i>	R^2	ΔR^2
Model 1					.12**	
Gezinscohesie T1	.45	.07	.34	.00		
Model 2					.16*	.04
Gezinscohesie T1	.43	.07	.33	.00		
Sekse	-.18	.08	-.12	.02		
Leeftijd	-.25	.08	-.16	.002		
Model 3					.16	.01
Gezinscohesie T1	.22	.13	.17	.9		
Sekse	-.17	.08	-.11	.03		
Leeftijd	-.24	.08	-.16	.003		
Gezinscohesie*Sekse	.19	.14	.11	.15		
Gezinscohesie*Leeftijd	.17	.14	.10	.22		

Noot. ** Toename verklaarde variantie is significant bij 0.01.

* Toename verklaarde variantie is significant bij 0.05.

Tabel 4

Regressieanalyse model 2 Ontwikkeling Algemene Identiteit: effect van Gezinscohesie, gemodereerd door sekse en leeftijdsgroep

	B	SD	β	<i>p</i>	R^2	ΔR^2
Model 1					.46**	.46
Algemene Identiteit T1	.69	.04	.68	.00		
Model 2					.47	.00
Algemene Identiteit T1	.66	.05	.66	.00		
Gezinscohesie T1	.06	.06	.05	.30		
Model 3					.47	.01
Algemene Identiteit T1	.65	.05	.64	.00		
Gezinscohesie T1	.06	.06	.05	.30		
Sekse	-.06	.06	-.04	.29		
Leeftijd	-.12	.06	-.08	.05		
Model 4					.48*	.01
Algemene Identiteit T1	.65	.05	.64	.00		
Gezinscohesie T1	-.17	.12	-.13	.11		
Sekse	-.05	.06	-.04	.38		
Leeftijd	-.12	.06	-.08	.06		
Gezinscohesie * Sekse	.18	.12	.10	.06		
Gezinscohesie * Leeftijd	.23	.11	.14	.04		

Noot. ** Toename verklaarde variantie is significant bij 0.01.

* Toename verklaarde variantie is significant bij 0.05.

Tabel 5

Regressieanalyse model 3 Verticale Integratie: Effect van Gezinscohesie, gemodereerd door sekse en leeftijdsgroep

	B	SD	β	<i>p</i>	R^2	ΔR^2
Model 1					.05**	.05
Gezinscohesie T1	.07	.02	.22	.00		
Model 2					.07*	.02
Gezinscohesie T1	.07	.02	.22	.00		
Sekse	-.05	.02	-.13	.02		
Leeftijd	-.02	.02	-.06	.24		
Model 3					.08	.01
Gezinscohesie T1	.05	.03	.15	.17		
Sekse	-.05	.02	-.13	.02		
Leeftijd	-.02	.02	-.06	.30		
Gezinscohesie*Sekse	.05	.04	.11	.16		
Gezinscohesie*Leeftijd	-.01	.04	-.01	.88		

Noot. ** Toename verklaarde variantie is significant bij 0.01.

* Toename verklaarde variantie is significant bij 0.05 .

Tabel 6

Regressieanalyse model 4 Ontwikkeling van Verticale Integratie: Effect van Gezinscohesie, gemodereerd door sekse en leeftijdsgroep

	B	SD	β	<i>p</i>	R^2	ΔR^2
Model 1					.25**	.25
Structurele Identiteit T1	.42	.04	.50	.00		
Model 2					.25	.01
Structurele Identiteit T1	.40	.04	.47	.00		
Gezinscohesie T1	.03	.02	.08	.10		
Model 3					.27	.01
Structurele Identiteit T1	.39	.04	.46	.00		
Gezinscohesie T1	.03	.02	.08	.10		
Sekse	-.04	.02	-.10	.04		
Leeftijd	-.02	.02	-.05	.32		
Model 4					.28	.01
Structurele Identiteit T1	.40	.04	.47	.00		
Gezinscohesie T1	-.02	.03	-.05	.62		
Sekse	-.04	.02	-.10	.04		
Leeftijd	-.02	.02	-.04	.41		
Gezinscohesie * Sekse	.06	.03	.14	.04		
Gezinscohesie * Leeftijd	.01	.03	.03	.67		

Noot. ** Toename verklaarde variantie is significant bij 0.01.

* Toename verklaarde variantie is significant bij 0.05.